

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PIRMININKEI
LIETUVOS RESPUBLIKOS MINISTRUI PIRMININKUI

LR SEIMO KANCELIARIJOS
KOMUNIKACIJOS DEPARTAMENTO PRIĖMIMO
SEKCIJOS DOKUMENTŲ VALDYMO POSKYRIS
GAUTA

2015-11-24

KREIPIMASIS
dėl Lietuvos kaimų ir viensėdžių istorinių vardų išsaugojimo
2015 m. lapkričio 23 d., Vilnius

Kreipimosi esmė: sovietmečiu iš gyvenamųjų vietovių sąrašo išbraukta 5,6 tūkst. (22%) istorinių kaimų ir viensėdžių pavadinimų. Nuo 1989 m. iki 2015 m. be gyventojų liko dar 4200 kaimų ir viensėdžių. Laikantis esamos vietovių panaikinimo praktikos, atsiranda prielaidos prarasti ir juos (dar 16%). Tai būtų pernelyg didelis kultūrinis praradimas. Etnografinių regionų ir būsimeji bendruomenių metai ragina imtis neatidėliotųjų priemonių išsaugoti vietovardžius ir gyvą jų vartojimo tradiciją.

Kaimų ir viensėdžių vardai dėl juose glūdinčios istorinės, etnologinės, lingvistinės, paleogeografinės ir kitos informacijos yra svarbūs krašto kultūrai. Tai tarsi senųjų bendruomenių kodai, nusakantys jų būdą, amatus, įkūrėjų pavardes, gyvenamąją aplinką, įvykius, jais užrašyta visa krašto istorija. Būdami žodinės kūrybos išraiškos forma, kaimų ir viensėdžių vardai yra šalies nematerialusis kultūros paveldas, suteikiantis bendruomenėms tapatybės ir tęstinumo pojūtį.

Nors vietovardžių apsauga deklaruojama dviejuose įstatymuose – Valstybinės kalbos (1995 m.) ir Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų (1999 m.), rengiant specialiuosius gyvenamųjų vietovių ribų nustatymo planus į kaimų ir viensėdžių vardų kultūrinę paveldinę vertę neatsižvelgiama, nes tebesilaikoma iki Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo buvusios tvarkos (tradicijos) be gyventojų likusių kaimų pavadinimus iš gyvenamųjų vietovių registro išbraukti. Pavyzdžiui, 2014 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybė Ukmergės rajono savivaldybės prašymu panaikino 40 kaimų ir viensėdžių, 2015 m. Švenčionių rajono savivaldybės prašymu - taip pat 40.

Nuo 1965 m. vykdant visuotinę melioraciją, iškėlus sodybas ir/arba gyventojus, o teritorijas priskyrus gretimoms vietovėms ir pervardinus jų vardais, sunaikinta ir iš gyvenamųjų vietovių sąrašo išbraukta 5,6 tūkst. istorinių kaimų ir viensėdžių (22% iš 1959 m. buvusių 25,1 tūkst.). Po valstybingumo atkūrimo vykdant žemės bei turto restitucijos nuostatas (LR Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymas, Žemės reformos įstatymas, kiti teisės aktai), tokių kaimų ir viensėdžių teritorijose pagal tuo metu nustatytas senąsias (vadinamąsias sąlygines) vietovių ribas buvo grąžintos žemės nuosavybė, bet patys išbrauktieji kaimai ir viensėdžiai savo istoriniais vardais nei kaip gyvenamosios vietovės, nei kaip vietovės įteisinti nebuvo. Laikantis esamos vietovių panaikinimo praktikos, atsiranda prielaidos prarasti dar 4200 kaimų ir viensėdžių istorinius vardus (dar 16%). O išsaugoti tuos vardus ir gyvą jų vartojimo tradiciją padėtų **teisinis pamatas. Problemai spręsti siūlome inicijuoti šias teisės aktų pataisas:**

1. Lietuvos Respublikos Seimo sprendimu **pripažinti istorinius kaimų ir viensėdžių vardus Lietuvos nematerialiuoju kultūros paveldu** – tai įpareigoja 2004 m. Lietuvos Respublikos Seimo ratifikuota UNESCO Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencija.

2. **Nedelsiant stabdyti** Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl administracinių vienetų ir gyvenamųjų vietovių teritorijų ribų ir pavadinimų tvarkymo“ (1996) taisyklių **3 sk. 23 punkto** nuostatos: „Gyvenamoji vietovė, kurios visa teritorija priskiriama kitų gyvenamųjų vietovių teritorijoms, panaikinama“ **veikimą. Ją keisti nuostata: Negali būti naikinami kaimai, jeigu juose yra sodybų arba kai teisės aktai kaimo, viensėdžio teritorijoje nedraudžia atkurti gyvenamųjų sodybų ar statyti gyvenamosios ir rekreacinės paskirties pastatų.**“

3. Lietuvos Respublikos Seimo sprendimu **atkurti visas gyvenamąsias vietas, išbrauktas 1966–1990 m. LTSR Aukščiausiosios Tarybos nutarimais iš administracinių teritorinių vienetų sąrašo bei išbrauktas 1990–2015 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais iš gyvenamųjų vietovių registro, nepriklausomai nuo to, yra jose ar nėra nuolatinei gyvenančių žemės naudotojų, jei teisės aktai kaimo, viensėdžio teritorijoje nedraudžia atkurti gyvenamųjų sodybų ar statyti gyvenamosios ir rekreacinės paskirties pastatų ir įregistruoti jas Lietuvos Respublikos Adresų registre.** Siekiant palengvinti buvusių kaimų vardų atstatymą, siūloma Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl administracinių vienetų ir gyvenamųjų vietovių teritorijų ribų ir pavadinimų tvarkymo“ (1996) taisyklių **3 sk. 22 punkto** nuostatas papildyti šiomis nuorodomis: a) **buvusių kaimų ribos ir pavadinimai, kai šių**

kaimų, viensėdžių teritorija atitinka kaimą, viensėdį kaip gyvenamąją vietovę apibūdinančius kriterijus (jau yra gyventojų), kartografuojami Žemės ūkio ministerijos nustatyta tvarka ir pažymimi Nekilnojamo turto kadastro žemėlapyje ir registro dokumentuose senuoju vardu; b) kai yra kartografuotas buvęs kaimas, jo teritorijoje esantiems nekilnojamojo turto kadastro objektams, apibūdinant vietovės adresą, papildomai nurodomas buvusio kaimo pavadinimas (žyma).

4. Kaimo ir viensėdžio gyvenamosios vietovės panaikinimas turėtų vykti tik išskirtiniais atvejais: prijungus visą kaimo teritoriją prie miesto ar miestelio gyvenamosios vietovės, jos vardas Adresų registre turėtų išlikti kaip mikrorajono, gatvės ar parko pavadinimas; gyvenamosios vietovės teritoriją apsodinus mišku ir/ar prijungus prie miško masyvo, jos vardas Adresų registre turėtų išlikti kaip miško ar jo dalies (kvartalo/ų) pavadinimas.

5. **Papildyti** Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl administracinių vienetų ir gyvenamųjų vietovių teritorijų ribų ir pavadinimų tvarkymo“ (1996) taisyklių 20 punktą nuostata: „**Gyvenamųjų vietovių ribos turi likti pastovios, nesutapatinant jų su nuolat besikeičiančiomis žemės savininkų ar naudotojų žemės valdų ribomis**“ ir aiškiau suformuluoti kaimą, viensėdį kaip gyvenamąsias vietas apibūdinančius kriterijus: **atitinkamu istoriniu laikotarpiu susidariusiam kaimui suteiktas pavadinimas ir nustatytos teritorijos ribos; yra esamos gyvenamosios ar rekreacinės paskirties sodybos arba, jų nesant, teisės aktais ir teritorijų planavimo dokumentais sudaryta galimybė gyventi (apsigyventi) kaimo teritorijoje ir vykdyti ūkinę ar kitą veiklą.**

Apsaugos įgyvendinimo būdai išdėstyti naujintoje LR Vyriausybės nutarimo „Dėl gyvenamųjų vietovių pavadinimų tvarkymo“ redakcijoje, kur turi būti aiškiai reglamentuojama tvarka, kuri leistų siūlyti išsaugoti arba atkurti kaimo gyvenamąsias vietas – jų pavadinimus ir teritorijas.

Pagrindinės šios nematerialiojo kultūros paveldo išsaugojimo ir atgaivinimo politikos vykdytojos – Žemės ūkio ministerija, Kultūros ministerija, savivaldybės.

Koordinuoti gyvenamųjų vietovių atkūrimo vykdymą ir istorinių šaltinių paiešką skirtini:

- Nacionalinės žemės tarnybos prie ŽŪM teritoriniai skyriai ir valstybės įmonė „Valstybės žemės fondas“ (disponuojanti kartografinė žemėtvarkinė medžiaga M1:10000 nuo 1946 m.) įpareigotini koordinuoti gyvenamųjų vietovių atstatymo vykdymą savivaldybių lygiu, konsultuoti vietovių identifikavimą, jų vardų gražinimo klausimais ir parengti seniūnijų žemėlapius M1:25000.

- Valstybinė lietuvių kalbos komisija įpareigotina konsultuoti vietovardžių išsaugojimo ir gražinimo klausimais, koordinuoti šių darbų vykdymą savivaldybių lygiu.

- Valstybinė lietuvių kalbos inspekcija – prižiūrėti vietovardžių išsaugojimo politikos įgyvendinimą Lietuvos Respublikos adresų registre.

Lietuvos geografų draugija

prezidentė prof. dr. Dovilė Krupickaitė

Vilniaus universiteto GMF Geografijos ir kraštotvarkos katedra

vedėjas prof. dr. Darius Veteikis

Lietuvos socialinių tyrimų centro Visuomenės geografijos ir demografijos institutas

vadovas prof. dr. Donatas Burneika

prof. dr. Laima Kalėdienė

Lietuvių kalbos instituto Kalbos istorijos ir dialektologijos skyriaus vyriausioji mokslo darbuotoja

prof. dr. Vyktintas Vaitkevičius

Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto vyriausiasis mokslo darbuotojas Lietuvos archeologijos draugijos pirmininkas

dr. Pranas Aleknavičius

žemėtvarkos inžinierius Lietuvos žemėtvarkos ir hidrotechnikos inžinierių sąjungos (ŽHIS) garbės narys

Kontaktinis asmuo: doc. dr. Filomena Kavoliūtė VU GMF Geografijos ir kraštotvarkos katedra
filomena.kavoliute@gf.vu.lt mob. 86-56-38-135